УДК 94(477)“1917/1919”:323.15
DOI https://doi.org/10.32782/2307-7778/2026.2.16

Олександр ПОГУЛЯЄВ
кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського,
вул. Острозького, 32, м. Вінниця, Україна, 21001 (pohuliaiev.oleksandr@vspu.edu.ua)

Oleksandr POHULIAIEV
PhD (History), Associate Professor at the Department of History of Ukraine
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
32 Ostrozkoho Street, Vinnytsia, Ukraine, 21001 (pohuliaiev.oleksandr@vspu.edu.ua)

ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6316-0616

РЕАКЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ ЄВРЕЙСЬКОЇ, ПОЛЬСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МЕНШИН УКРАЇНИ НА ЗАКОН ПРО НАЦІОНАЛЬНО-ПЕРСОНАЛЬНУ АВТОНОМІЮ (1917–1919 РР.)

Анотація. *У статті досліджується реакція політичних сил єврейської, польської та російської меншин України на Закон про національно-персональну автономію протягом 1917–1919 рр. Особливу увагу приділено тому, що саме ці три спільноти отримали право на автономію автоматично на відміну від менш чисельних етнічних груп.* ***Методологічну основу*** *дослідження становить історико-порівняльний аналіз, поєднаний із проблемно-хронологічним підходом та критичним опрацюванням архівних документів, опублікованих джерел і наукової літератури.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає у комплексному порівняльному дослідженні ставлення трьох основних національних меншин до Закону та його практичної реалізації у різні періоди української державності: добу УЦР, Гетьманату та Директорії. З’ясовано, що єврейські політичні сили виявили найбільш послідовну підтримку національно-персональної автономії та максимально використали її можливості. Польські організації загалом підтримали Закон, однак їхня позиція залишалася стриманою через земельне питання та міждержавний контекст. Російські політичні сили поставилися до Закону пасивно і майже не реалізували надані права. Доля Закону у 1918–1919 рр. відобразила зміни політичного курсу українських урядів та різний рівень готовності меншин до національного самоврядування в рамках української державності.*

Ключові слова: *національно-персональна автономія, Українська Народна Республіка, політичні партії, єврейська меншина, польська меншина, російська меншина, Українська Центральна Рада.*

THE REACTION OF THE POLITICAL FORCES OF THE JEWISH, POLISH AND RUSSIAN MINORITIES OF UKRAINE TO THE LAW ON NATIONAL-PERSONAL AUTONOMY (1917–1919)

Abstract. *The article examines the reaction of the political forces of the Jewish, Polish and Russian minorities of Ukraine to the Law on National-Personal Autonomy during 1917–1919. Particular attention is paid to the fact that these three communities received the right to autonomy automatically, unlike less numerous ethnic groups. The* ***methodological*** *basis of the study is a historical-comparative analysis combined with a problem-chronological approach and critical examination of archival documents, published sources and scholarly literature. The* ***scientific novelty*** *of the work lies in a comprehensive comparative study of the attitudes of the three main national minorities toward the law and its practical implementation during different periods of Ukrainian statehood – the Central Rada, the Hetmanate and the Directory.* ***It has been established*** *that Jewish political forces demonstrated the most consistent support for national-personal autonomy and made the fullest use of its opportunities. Polish organizations generally supported the law, yet their position remained cautious due to the land issue and the interstate context. Russian political forces treated the law passively and almost failed to exercise the rights granted. The fate of the law in 1918–1919 reflected both the*

changes in the political course of Ukrainian governments and the differing levels of readiness of the minorities for national self-government within the framework of Ukrainian statehood.

Key words: *national-personal autonomy, Ukrainian People's Republic, political parties, jewish minority, polish minority, russian minority, Ukrainian Central Council.*

Постановка проблеми. Українська революція 1917–1921 рр. стала періодом активного державотворення, одним із ключових аспектів якого було правове врегулювання статусу національних меншин. Третій Універсал Української Центральної Ради (07 листопада 1917 р.) задекларував необхідність підготовки спеціального законопроєкту про національно-персональну автономію, а 09 січня 1918 р. відповідний Закон було ухвалено. Його норми згодом увійшли до VII розділу Конституції УНР («Національні Союзи»). Згідно із цим документом, єврейський, польський і російський народи отримували право на національно-персональну автономію безпосередньо, тоді як інші національні групи могли скористатися ним лише після подання заяви, підписаної не менш як десятьма тисячами громадян УНР. Саме тому саме ці три меншини, які були найбільш чисельними, політично організовані та інституційно представлені в органах влади, опинилися у центрі практичної реалізації Закону.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що реакція політичних сил єврейської, польської та російської спільнот на Закон про національно-персональну автономію відображає не лише рівень їхньої підтримки української державності, а й глибину міжнаціональних взаємин у період революційних трансформацій. Попри короткий термін чинності Закону (з перервою в добу Гетьманату) та асиметричність його відновлення за Директорії, саме ставлення цих трьох груп дає змогу простежити, наскільки ефективно працювала модель національно-персональної автономії та які чинники (політичні, економічні, ідеологічні) впливали на її практичне втілення. Вивчення цієї реакції дає змогу глибше зрозуміти механізми інтеграції національних меншин у процес українського державотворення та оцінити унікальний досвід УНР у сфері етнонаціональної політики.

Мета статті – аналіз реакції політичних сил єврейської, польської та російської меншин України на Закон про національно-персональну автономію протягом 1917–1919 рр., а також з'ясування ступеня їхньої зацікавленості в практичній реалізації наданих прав у різні періоди української державності. Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

– розкрити обставини підготовки, обговорення та ухвалення Закону про національно-персональну автономію;

– визначити особливості реакції єврейських, польських і російських політичних партій і організацій до Закону, характер їхньої участі у його практичному впровадженні, чинники, що впливали на рівень їхньої підтримки або пасивної поведінки;

– дослідити зміни в політиці щодо національно-персональної автономії за Гетьманату П. Скоропадського та Директорії УНР, а також реакцію трьох меншин на скасування й відновлення Закону;

– здійснити порівняльний аналіз ступеня активності єврейських, польських і російських політичних сил у використанні права на національне самоврядування.

Проблематика національно-персональної автономії в УНР та ставлення до неї національних меншин неодноразово привертали увагу дослідників, проте комплексного порівняльного аналізу реакції саме єврейських, польських і російських політичних сил на Закон 09 січня 1918 р. та його подальшу долю не вистачає.

В історіографії можна виокремити кілька груп праць. Найбільш розробленим є єврейський аспект. Фундаментальною залишається праця С. Ґольдельмана, написана учасником подій, присвячена єврейській автономії в революційну добу [2]. Сучасні дослідження О. Наймана [10], М. Лазаровича [8], а також статті О. Погуляєва [12] детально висвітлюють діяльність

єврейських партій, створення Міністерства єврейських справ і практичну реалізацію автономії. Окремі аспекти політики щодо євреїв у 1919 р. проаналізовано в новітній розвідці О. Погуляєва [23].

Польська проблематика представлена дослідженнями О. Калакури [5; 6], О. Білобровець [1] та О. Погуляєва [11]. У цих працях розглядаються позиція польських політичних сил щодо української державності загалом та їхнє ставлення до національно-персональної автономії, земельного питання й міждержавні чинники, що впливали на рівень підтримки.

Російський чинник вивчений значно слабше. Важливими є дослідження І. Терлюка [15] та окремі сюжети в монографії В. Устименка [18], де аналізується діяльність російського міністерства та пасивність російських політичних сил. Загальні питання етнонаціональної політики УНР, Гетьманату та Директорії розкрито у працях І. Мищака [9], а також у новітньому дослідженні Б. Кузмані [22], присвяченому формуванню української політики щодо меншин у 1917–1918 рр.

Джерельну базу дослідження становлять кілька груп матеріалів. Основу становлять опубліковані документи: збірники «Українська Центральна Рада: документи і матеріали» [17] та «Українська держава (квітень – грудень 1918 року)» [16], а також правові норми Конституції УНР 1918 р. [7]. Важливими є архівні матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (фонди 1748, 1854, 2060) [19–21], Державного архіву Київської області [3] та Державного архіву Хмельницької області [4], які містять протоколи засідань, службове листування національних міністерств і звернення місцевих польських організацій.

Наявна історіографія та джерельна база дають змогу реконструювати реакцію трьох основних національних меншин на Закон про національно-персональну автономію, однак порівняльний аспект і системний аналіз змін цієї реакції протягом 1917–1919 рр. потребують детального висвітлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після проголошення Української Народної Республіки (УНР) Третім Універсалом 07 листопада 1917 р. питання правового врегулювання статусу національних меншин набуло практичного звучання. У документі було задекларовано потребу підготувати спеціальний законопроєкт про національно-персональну автономію. Реальна робота над ним розгорнулася наприкінці грудня 1917 р., коли політична ситуація стрімко ускладнювалася через наступ більшовицьких сил. Статус заступників секретаря у справах російських, єврейських і польських було підвищено до рівня генеральних секретарств, а згодом – міністерств.

30 грудня 1917 р. на засідання Малої Ради було винесено відповідний законопроєкт. Його доповідачем виступив Макс Шац-Анін (у 1919 р. повернувся до Латвії), представник Об’єднаної єврейської соціалістичної робітничої партії (ОЄСРП). Обговорення виявилося настільки жвавим, що тривало протягом трьох засідань – 30 грудня 1917 р., а також 02 і 03 січня 1918 р. [19, арк. 15].

Учасники дискусії переважно високо оцінювали запропонований документ. Мойсей Рафес, виступаючи від Бунду, наголосив, що Закон має форму, якої досі не було реалізовано в жодній державі світу. Представник революційної фракції Польської партії соціалістичної (ППС) Владислав Корсак заявив, що відтепер цей акт стане «нашим бойовим гаслом, за яке ми боротимемося і в Польщі» [5, с. 106]. Дмитро Ісаєвич від українських есерів назвав законопроєкт важливим кроком уперед і відзначив, що Українська Центральна Рада уникає помилки «російської демократії», яка не поспішила задовольнити національні вимоги. Єдиним, хто висловив критичні зауваження, був меншовик Дмитро Чижевський, хоча навіть він визнав можливу позитивну роль закону у зменшенні міжнаціональної напруги [17, с. 88].

Після детального постатейного розгляду та внесення низки поправок 09 січня 1918 р. Закон «Про національно-персональну автономію» було ухвалено одноголосно. Михайло Грушевський характеризував його як одну з перших вагомих підвалин вільного життя республіки. Автор документа Мойсей Зільберфарб порівняв Закон із Декларацією прав людини і громадянина доби Французької революції та назвав його «декларацією прав нації». Мойсей Літваков від ОЄСРП підкреслив, що Центральна Рада на противагу політиці більшовиків реалізує ідею рівноправності народів, а меншини після прийняття Закону набувають статусу повноправних громадян УНР [8, с. 107].

Норми Закону згодом увійшли до VII розділу Конституції УНР («Національні Союзи», ст. 69–78) від 29 квітня 1918 р. Згідно з ними, кожна нація отримувала право самостійно організовувати своє національне життя через Національний Союз, повноваження якого поширювалися на всіх його членів незалежно від місця проживання. Єврейський, російський та польський народи набували цього права безпосередньо. Інші могли скористатися ним після подання заяви з підписами не менш як десяти тисяч громадян. Національний Союз мав право представляти інтереси своєї нації, видавати власні нормативні акти в межах компетенції та отримувати фінансування з державного бюджету. Його органи визнавалися державними [7].

Ухвалення Закону стало важливим політичним сигналом. Воно зафіксувало готовність Центральної Ради гарантувати євреям, полякам і росіянам право на національне самоврядування та створило юридичну основу, на яку в подальшому орієнтувалися політичні сили цих спільнот.

Спершу варто розглянути реакцію єврейських політичних партій, адже серед національних меншин України саме вони продемонстрували найбільш послідовну підтримку концепції національно-персональної автономії. Бунд, ОЄСРП, сіоністські організації та Поалей-Ціон розглядали її як основний механізм захисту культурних, освітніх і соціальних прав єврейського населення в умовах формування української державності.

Після розширення складу Української Центральної Ради за рахунок представників меншин єврейські партії здобули помітне представництво: Бунд і ОЄСРП отримали по 13 місць, сіоністи – також 13, Поалей-Ціон – 9, Єврейське демократичне об'єднання – 2. Загальна кількість єврейських депутатів перевищувала 50 осіб. У Малій Раді працювали, зокрема, М. Рафес, О. Золотарьов, М. Лібер (Бунд), М. Зільберфарб, М. Літваков (ОЄСРП), С. Гольдельман (Поалей-Ціон). М. Зільберфарб у липні 1917 р. очолив єврейське віце-секретарство (із січня 1918 р. міністерство), а М. Рафес увійшов до Генерального секретаріату [17, с. 222; 2, с. 73–74].

Після 09 січня 1918 р. єврейські партії зосередилися на практичному впровадженні Закону. Було сформовано Міністерство єврейських справ, яке опікувалося освітою, культурою, соціальною допомогою та організацією національного самоврядування. Більшість єврейських політичних сил сприйняли національно-персональну автономію як невід'ємний складник Української державності. Володимир Винниченко згодом відзначав, що єврейські партії поставилися до ідеї української державності розсудливо, а подекуди й прихильно, «прийняли у свою свідомість ідею Української державності, як факт» і пристосували до неї власні прагнення [12, с. 123].

На місцях, особливо на території Київської, Подільської і Волинської губерній, єврейські організації також підтримували реалізацію передбачених прав – через участь у виборах, створення громадських рад, відкриття шкіл і культурних установ [10, с. 88, 91]. Варто одразу зазначити, що єврейські політичні сили не лише активно сприяли ухваленню Закону про національно-персональну автономію, а й виявили найбільшу серед інших меншин готовність до його практичного втілення у періоди перебування при владі урядів УНР [22, с. 19–20].

Далі деталізуємо реакцію польської політичної спільноти в Україні на ідею національно-персональної автономії, яку можна попередньо оцінити як відносно позитивну. Позиція

поляків була більш стриманою і прагматичною порівняно з єврейською. Польські організації розглядали Закон насамперед як інструмент захисту культурних, освітніх і політичних інтересів польської меншини, зберігаючи при цьому увагу до ширших питань польсько-українських взаємин і майнових прав.

Уже після прийняття Третього Універсалу польські структури почали наполегливо вимагати від УЦР якнайшвидшого вироблення і впровадження спеціального законодавчого акта, який би гарантував національно-культурні права польського населення на засадах автономії. Протягом грудня 1917 р. проєкт Закону неодноразово розглядався на засіданнях Малої Ради досить неоднозначно [1, с. 167].

Після ухвалення Закону 09 січня 1918 р. польська меншина отримала право створювати Національний Союз – державний орган, уповноважений самостійно вирішувати питання національної освіти, культури, соціальної допомоги та еміграції. Членство в ньому будувалося на персональній, а не територіальній основі [9, с. 120–121].

Польські представники у Центральній Раді загалом займали конструктивну позицію щодо Української державності. Лише Владислав Корсак став єдиним серед присутніх депутатів від національних меншин, хто проголосував за Четвертий Універсал. Окрім того, варто відзначити підтримку польської бойової дружини Київського відділу Польської організації військової (ПОВ), яка взяла участь у збройному захисті Києва на боці сил УНР у січні 1918 р. [5, с. 107].

Проте прогресивних норм національно-персональної автономії було недостатньо для абсолютної підтримки УНР із боку всієї польської спільноти. На заваді став земельний аспект політики УЦР. Земельна реформа, проголошена Третім Універсалом, викликала безкомпромісне незадоволення польських партій, адже значна частина поміщицького землеволодіння, зокрема на Правобережжі, належала саме полякам. На знак протесту проти ліквідації права власності на землю без відшкодування член Центральної Ради Валер'ян Рудницький залишив засідання. Мечислав Міцкевич, очільник польського відділу Секретаріату міжнаціональних справ, пішов у відставку (проте 25 січня 1918 р. повернувся на посаду міністра польських справ). Польські землевласники зверталися до Варшави з проханням вплинути на українську владу, відкинувши внутрішні інструменти вирішення спорів [11, с. 10].

Польські політичні сили загалом підтримали Закон про національно-персональну автономію і використовували його як аргумент у відстоюванні своїх національних інтересів. Водночас їхня реакція залишалася більш обережною і зумовленою ширшим спектром вимог, особливо у сфері землеволодіння та міждержавних відносин.

Російські політичні сили в Україні поставилися до Закону про національно-персональну автономію значно стриманіше, ніж єврейські чи польські. Більшість загальноросійських партій (кадети, меншовики, есери) традиційно орієнтувалася на збереження єдності російської держави або на федеративну модель, у якій національно-персональна автономія не займала центрального місця. Тому їхня реакція на Закон виявилася переважно формальною і малоактивною.

Російське секретарство (згодом міністерство) було створено найпізніше. Його очолив член Трудової народно-соціалістичної партії (ТНСП) Дмитро Одинець лише 01 листопада 1917 р. У структурі відомства діяли відділи національно-персональної автономії, допомоги росіянам, національної освіти, статистичний та інформаційний. Усе діловодство велося російською мовою. На відміну від єврейського і польського міністерств російське відомство впродовж свого існування значної активності не виявляло [15, с. 56–57].

Навесні 1918 р. міністерство з російських справ внесло до Української Центральної Ради проєкти закону «Про заснування Великоросійських громадських рад» як місцевих органів Національного союзу. Росіяни також мали представництво в органах влади: до Малої Ради

входили делегати від Київської ради робітничих і солдатських депутатів, російських меншовиків і есерів; на VI сесії УЦР їм було надано 104 місця у Великій Раді (зокрема, 20 від соціал-демократів, 20 від есерів, 10 від кадетів) [13, с. 130].

Окремі місцеві ініціативи все ж фіксувалися. Так, у квітні 1918 р. на зборах Волинського відділення «Руського Союзу» лунала думка, що на підставі Закону про національно-персональну автономію на Волині може бути створений своєрідний національний представницький орган [14, с. 72]. Однак системної роботи зі створення Національного союзу чи національного кадастру російська спільнота фактично не розгорнула. Їхня реакція залишилася переважно пасивною і не призвела до створення дієвих національних інституцій.

Чинність Закону про національно-персональну автономію була нетривалою. Позиції щодо його скасування та відновлення серед євреїв, поляків і росіян були неоднозначними. Після гетьманського перевороту 29 квітня 1918 р. національна політика Української держави зазнала суттєвих змін. Нова влада відмовилася від моделі національно-персональної автономії, запровадженої Центральною Радою. 09 липня 1918 р. на пропозицію міністра внутрішніх справ Ігоря Кістяківського Закон про національно-персональну автономію разом із трьома національними міністерствами (єврейським, польським і російським) було офіційно скасовано. Аргументація зводилася до того, що «національні привілеї можуть сприяти тільки розквіту національної боротьби». Культурно-просвітні функції передали Міністерству народної освіти і мистецтва, інші – Міністерству внутрішніх справ. Фактично ухвала набрала чинності пізніше – наприкінці жовтня 1918 р. [16, с. 102–103].

Єврейські партії сприйняли ліквідацію міністерства і автономії як серйозне обмеження здобутих прав і продовжували відстоювати свої інтереси в межах можливого. Польські політичні кола також розцінили цей крок негативно, хоча частина польських діячів зберігала контакти з гетьманською адміністрацією та допомогла налагодити порозуміння з Регентською Радою в Польщі [3, арк. 5–7; 1, с. 168]. Російська спільнота, яка й раніше виявляла низьку активність у реалізації автономії, фактично не протестувала проти скасування Закону, оскільки значна частина її представників інтегрувалася в адміністративний апарат Гетьманату.

Після антигетьманського повстання і приходу до влади Директорії УНР курс щодо національних меншин знову змінився. У програмних документах, зокрема у «Зверненні до російської, єврейської і польської демократії на Україні» (листопад 1918 р.), Директорія підтвердила відновлення дії національно-персональної автономії. У січні 1919 р. було прийнято низку актів, які скасовували гетьманські рішення про ліквідацію автономії та підтверджували права національних груп [18, с. 101].

Однак практична реалізація відновленого Закону виявилася асиметричною. Повноцінно відродилося лише єврейське міністерство, яке очолив Аврам Ревуцький (Поалей-Ціон). Відомство підготувало програму розбудови єврейської автономії, що охоплювала правові гарантії, фінансування, шкільну мережу, медичну допомогу та захист інтересів єврейського населення [21, арк. 1–3, 18–20]. Також варто зазначити, що відновлення національно-персональної автономії не повернуло прихильності всіх єврейських політичних сил, у 1919 р. частина їхніх партій лівого спрямування почала відверто зближатися з більшовиками [20, арк. 29; 23, с. 72].

Натомість російське і польське міністерства так і не були поновлені. Низка дослідників пояснює відсутність російського міністерства як позицією Володимира Винниченка, який уважав цей крок передчасним, так і небажанням значної частини російських політичних сил співпрацювати з Директорією в умовах війни з більшовиками.

Щодо поляків українська сторона посилалася на потребу попереднього врегулювання відносин із Польською державою та гарантування прав українців на її території [6, с. 131–132]. Проте у другій половині 1919 р. окремі польські політичні сили робили кроки назустріч

українській владі. Зокрема, представники польської спільноти на Поділлі С. Фліорчак та Я. Урбанський зверталися до керівництва УНР з проханням надати полякам національно-персональну автономію й обіцяли підтримку Української державності, проте конкретного рішення із цього питання уряд не ухвалив [4, арк. 1].

Порівняльний аналіз показує суттєву різницю в ступені зацікавленості трьох груп. Єврейські політичні сили максимально використали як період дії Закону за Центральної Ради, так і його відновлення за Директорії. Польські організації підтримали Закон і намагалися його застосувати, проте їхня активність стримувалася ширшими політичними і майновими суперечностями. Російська спільнота майже не реалізувала надані можливості ні в 1918 р., ні після відновлення Закону в 1919 р.

Висновки. Ухвалення Закону 09 січня 1918 р. стало важливим політичним і правовим актом, який засвідчив готовність Української Центральної Ради гарантувати етнічним меншинам право на самоврядування. Єврейський, польський і російський народи отримали це право автоматично, що визначило їхню особливу роль у подальшій реалізації автономії.

Єврейські політичні сили (Бунд, ОЄСРП, сіоністи, Поалей-Ціон) виявили найбільш послідовну й активну підтримку концепції національно-персональної автономії. Вони не лише сприяли ухваленню закону, а й максимально використали можливості для створення Міністерства єврейських справ та розбудови національних інституцій за УЦР та після відновлення автономії Директорією у 1919 р. Навіть скасування Закону Гетьманатом не зупинило їхніх зусиль щодо захисту здобутих прав.

Реакція польських політичних сил була загалом позитивною, але більш стриманою та прагматичною. Польські представники підтримали Закон і використовували його для захисту культурно-освітніх інтересів. Водночас земельна реформа УЦР та ширший контекст польсько-українських відносин суттєво обмежували рівень їхньої лояльності. За Директорії польське міністерство так і не було відновлене, хоча окремі місцеві ініціативи (зокрема, на Поділлі) свідчили про готовність частини польської спільноти до співпраці.

Російські політичні сили поставилися до Закону найбільш пасивно. Російське міністерство виявило найменшу активність, системної роботи зі створення Національного союзу фактично не проводилося. Скасування автономії Гетьманатом не викликало помітного протесту, а відновлення Закону Директорією не призвело до поновлення російського міністерства.

Порівняльний аналіз засвідчує чітку ієрархію зацікавленості: єврейські політичні сили максимально використали надані можливості, польські – підтримали Закон, але діяли з огляду на додаткові політичні й майнові чинники, російські – не реалізували потенціал національно-персональної автономії. Доля Закону у 1918–1919 рр. відобразила не лише коливання політичного курсу українських урядів, а й різний рівень готовності трьох меншин до інтеграції в український державотворчий процес на засадах національного самоврядування.

Перспектива подальших досліджень убачається у поглибленому вивченні реакції на перспективи національно-персональної автономії менш чисельних меншин (таких як німці, чехи, греки, болгари, вірмени та ін.), а також порівнянні досвіду УНР із практикою інших держав.

Використання штучного інтелекту. Під час підготовки статті інструменти штучного інтелекту не використовувалися.

Література

1. Білобровець О. Польські демократи в Україні: ідеологія та ставлення до українського державотворення (1917–1921). *Емінак: науковий щоквартальник*. 2025. № 3(51). С. 160–174. DOI: https://doi.org/10.33782/eminak2025.3(51).814

2. Гольдельман С. І. Жидівська національна автономія в Україні 1917–1920. Мюнхен ; Париж ; Єрусалим, 1967. 240 с.

3. Державний архів Київської області (ДАКО). Ф. 1787. Оп. 1. Спр. 15. 59 арк.

4. Державний архів Хмельницької області (ДАХмО). Ф. 223. Оп. 1. Спр. 2885. Арк. 1.

5. Калакура О. Польський чинник у діяльності Центральної Ради. *Наукові записки.* 1999. Вип. 10. С. 103–107.

6. Калакура О. Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX столітті. Київ : Знання України, 2007. 520 с.

7. Конституція Української Народньої Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) від 29.04.1918. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18#Text (дата звернення: 10.09.2026).

8. Лазарович М. В. «Декларація прав нації»: Закон про національно-персональну автономію в контексті Української революції 1917–1921 рр. *Грані*. 2012. № 9(89). С. 106–109.

9. Мищак І. М. Законодавче забезпечення прав національних меншин з боку Української Центральної Ради. *Сторінки історії*. 2022. Вип. 55. С. 111–124. DOI: https://doi.org/10.20535/2307-5244.55.2022.269757

10. Найман О. Я. Єврейські партії та об'єднання України (1917–1925). Київ, 1998. 190 с.

11. Погуляєв О. І. Громадсько-політичний рух поляків Правобережної України у добу Української Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.). *Історична панорама. Історія.* 2014. Вип. 18. С. 7–20.

12. Погуляєв О. І. Єврейська національна меншина Правобережної України у добу Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.). *Волинські історичні записки.* 2013. Т. 10. С. 89–94.

13. Погуляєв О. І. Становище національних меншин Правобережжя в умовах зміни урядів в Україні протягом 1917–1919 років. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Історія»*. 2015. Вип. 1, Ч. 3. С. 128–134.

14. Рудницька Н. В. Політичні партії та громадські рухи національних меншин на Волині у 1917–1921 рр. *Шляхами творення української державності* : матеріали регіон. наук.-практ. конф. «Боротьба українського народу за державну незалежність в 1917–1921 рр.» (до 85-річчя Другого зимового походу). Житомир, 2006. С. 72–76.

15. Терлюк І. Російський етнонаціональний чинник у правовій політиці українських державних формацій Наддніпрянщини (1917–1921 роки). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2016. Вип. 62. С. 54–63.

16. Українська держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали : у 2-х т. / редкол.: В. Верстюк (відп. ред.) та ін. ; упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. Київ : Темпора, 2015. Т. 2. 411 с.

17. Українська Центральна Рада : документи і матеріали : у 2-х т. Київ : Наукова думка, 1996. Т. 1. 320 с.

18. Устименко В. М. Етнонаціональна політика як фактор державотворення в Україні (1917–1920 рр.). Київ, 2010. 144 с.

19. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 1748. Оп. 1. Спр. 98. 185 арк.

20. ЦДАВО України. Ф. 1854. Оп. 1. Спр. 1. 32 арк.

21. ЦДАВО України. Ф. 2060. Оп. 1. Спр. 1. 33 арк.

22. Kuzmany B. The Emergence of Ukrainian Minority Policies at the Dawn of Ukrainian Independence, 1917–1918. *Europe-Asia Studies*. 2026. P. 1–25. DOI: https://doi.org/10.1080/09668136.2026.2698821

23. Pohuliaiev O. I. Jewish political parties in the focus of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine during the second bolshevik occupation of Ukraine (january – august 1919): an analysis of Politburo minutes. *Scientific Papers of the Vinnytsia Mykhailo Kotsyiubynskyi State Pedagogical University Series History*. 2026. Vol. 56. P. 68–74. DOI: https://doi.org/10.31652/2411-2143-2026-56-68-74

References

1. Bilobrovets, O. (2025). Polski demokraty v Ukraini: ideolohiia ta stavlennia do ukrainskoho derzhavotvorennia (1917–1921) [Polish democrats in Ukraine: Ideology and attitude towards Ukrainian state-building (1917–1921)]. *Eminak*, (3), 160–174. https://doi.org/10.33782/eminak2025.3(51).814[in Ukrainian].

2. Goldelman, S. I. (1967). *Zhydivska natsionalna avtonomiia v Ukraini 1917–1920* [Jewish national autonomy in Ukraine 1917–1920]. Label. [in Ukrainian].

3. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti (DAKO) [State Archives of Kyiv Region]. *Fund 1787, Inventory 1, File 15*. [in Ukrainian].

4. Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskoi oblasti (DAKhmO) [State Archives of Khmelnytskyi Region]. *Fund 223, Inventory 1, File 2885*. [in Ukrainian].

5. Kalakura, O. (1999). Polskyi chynnyk u diialnosti Tsentralnoi Rady [The Polish factor in the activities of the Central Rada]. *Naukovi zapysky Kuras Institute of Political and Ethnonational Studies of NAS of Ukraine*, (10), 103–107. [in Ukrainian].

6. Kalakura, O. Ya. (2007). *Poliaky v etnopolitychnykh protsesakh na zemliakh Ukrainy u XX stolitti* [Poles in ethno-political processes on the lands of Ukraine in the 20th century]. Znannia Ukrainy. [in Ukrainian].

7. Konstytutsiia Ukrainskoi Narodnoi Respubliky (Statut pro derzhavnyi ustrii, prava i vilnosti UNR) [Constitution of the Ukrainian People's Republic (Statute on the state system, rights and freedoms of the UPR)] (1918, April 29). Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18#Text [in Ukrainian].

8. Lazarovych, M. V. (2012). «Deklaratsiia prav natsii»: Zakon pro natsionalno-personalnu avtonomiiu v konteksti Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rr. [«Declaration of the Rights of a Nation»: The Law on National-Personal Autonomy in the context of the Ukrainian Revolution of 1917–1921]. *Grani*, (9), 106–109. [in Ukrainian].

9. Myshchak, I. M. (2022). Zakonodavche zabezpechennia prav natsionalnykh menshyn z boku Ukrainskoi Tsentralnoi Rady [Legislative protection of the rights of national minorities by the Ukrainian Central Rada]. *Storinky istorii,* (55), 111–124. https://doi.org/10.20535/2307-5244.55.2022.269757 [in Ukrainian].

10. Naiman, O. Ya. (1998). *Yevreiski partii ta obiednannia Ukrainy (1917–1925)* [Jewish parties and associations of Ukraine (1917–1925)]. Kuras Institute of Political and Ethnonational Studies of NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

11. Pohuliaiev, O. I. (2014). Hromadsko-politychnyi rukh poliakiv Pravoberezhnoi Ukrainy u dobu Ukrainskoi Tsentralnoi Rady (berezens 1917 – kviten 1918 rr.) [Socio-political movement of Poles in Right-Bank Ukraine during the era of the Ukrainian Central Rada (March 1917 – April 1918)]. *Istorychna panorama*, (18), 7–20. [in Ukrainian].

12. Pohuliaiev, O. I. (2013). Yevreiska natsionalna menshyna Pravoberezhnoi Ukrainy u dobu Tsentralnoi Rady (berezens 1917 – kviten 1918 rr.) [Jewish national minority of Right-Bank Ukraine during the era of the Central Rada (March 1917 – April 1918)]. *Volynskie istorychni zapysky*, 10, 89–94. [in Ukrainian].

13. Pohuliaiev, O. I. (2015). Stanovyshche natsionalnykh menshyn Pravoberezhzhia v umovakh zminy uriadiv v Ukraini protiahom 1917–1919 rokiv [The status of national minorities in Right-Bank Ukraine during government changes in 1917–1919]. *Scientific Notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: History*, 1(3), 128–134. [in Ukrainian].

14. Rudnytska, N. V. (2006). Politychni partii ta hromadski rukhy natsionalnykh menshyn na Volyni u 1917–1921 rr. [Political parties and social movements of national minorities in Volhynia in 1917–1921]. In *Shliakhamy tvorennia ukrainskoi derzhavnosti* [Proceedings of the regional scientific and practical conference «The Struggle of the Ukrainian People for State Independence in 1917–1921»] (pp. 72–76). Zhytomyr. [in Ukrainian].

15. Terliuk, I. (2016). Rosiiskyi etnonatsionalnyi chynnyk u pravovii polititsi ukrainskykh derzhavnykh formatsii Naddnipranshchyny (1917–1921 roky) [Russian ethno-national factor in the legal policy of Ukrainian state formations of Dnieper Ukraine (1917–1921)]. *Visnyk of the Lviv University. Series Law*, (62), 54–63. [in Ukrainian].

16. Verstiuk, V., & Pyrih, R. (Eds.). (2015). *Ukrainska derzhava (kviten – hruden 1918 roku). Dokumenty i materialy* [Ukrainian State (April – December 1918). Documents and materials] (Vol. 2). Tempora. [in Ukrainian].

17. Ukrainska Tsentralna Rada: dokumenty i materialy [Ukrainian Central Rada: Documents and materials] (1996) (Vol. 1). Naukova Dumka. [in Ukrainian].

18. Ustymenko, V. M. (2010). *Etnonatsionalna polityka yak faktor derzhavotvorennia v Ukraini (1917–1920 rr.)* [Ethno-national policy as a factor of state-building in Ukraine (1917–1920)]. Institute of History of Ukraine, NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

19. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh organiv vlady ta upravlinnia Ukrainy (TsDAVO Ukrainy) [Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. *Fund 1748, Inventory 1, File 98*. [in Ukrainian].

20. TsDAVO Ukrainy [Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. *Fund 1854, Inventory 1, File 1*. [in Ukrainian].

21. TsDAVO Ukrainy [Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine]. *Fund 2060, Inventory 1, File 1*. [in Ukrainian].

22. Kuzmany, B. (2026). The emergence of Ukrainian minority policies at the dawn of Ukrainian independence, 1917–1918. *Europe-Asia Studies*, 1–25. https://doi.org/10.1080/09668136.2026.2698821

23. Pohuliaiev, O. I. (2026). Jewish political parties in the focus of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine during the second bolshevik occupation of Ukraine (january – august 1919): An analysis of Politburo minutes. *Scientific Papers of the Vinnytsia Mykhailo Kotsyiubynskyi State Pedagogical University. Series History*, 56, 68–74. https://doi.org/10.31652/2411-2143-2026-56-68-74

Дата першого надходження статті до видання: 21.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 13.11.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)